

Konstnärlig forskning och utbildning av musiker

Helen Julia Minors, Stefan Östersjö, Gilvano Dalagna och Jorge Salgado Correia, red., 2024. *Teaching music performance in higher education. Exploring the potential of artistic research*. Luleå: Luleå tekniska universitet, Institutionen för ekonomi, teknik, konst och samhälle (utgivare), Open Book Publishers. 329 s., audio- och videolänkar. ISBN Digital (PDF): 978-1-80511-274-7.

Denna antologi handlar om hur den kunskap som vuxit fram inom konstnärlig forskning kan bidra till utvecklingen av högre musikutbildning. Den bygger på presentationer vid ett symposium på Musikhögskolan i Piteå år 2022, inom det strategiska partnerskapet REACT - *Rethinking Music Performance in European Higher Education*, finansierat av ERASMUS+.

En utgångspunkt för REACT var den förändringsprocess som praktikbaserad högre musikutbildning genomgår till följd av Bologna-processen. I centrum står studentcentrerad utbildning, anställningsbarhet, studerandes självbestämmande och livslångt lärande. En annan utgångspunkt är antagandet att konstnärlig forskningspraktik skapar nya möjligheter för utveckling av utbildningen i en sådan riktning.

Ett studentcentrerat perspektiv på undervisning och lärande illustreras av tre cirklar med *lärande baserat på konstnärlig forskning* i mitten, där de tre cirkarna överlappar varandra. Cirkarna representerar kontextualiserande, undersökande och delande.¹ Deltagarna i REACT representerar flera högre musikinstitutioner i England, Portugal, Sverige, Norge och Cypern. Merparten av de nitton författarna i volymen är disputerade i konstnärlig forskning och i ett par fall i musikpedagogik och musikvetenskap, medan ett fåtal är doktorander eller konstnärligt inriktade pedagoger.

Bokens huvudtext är indelad i tre delar. Den första delen behandlar *konstnärlig forskning i högre musikutbildning* och inleds med ett svenskt perspektiv på konstnärliga forskningspraktiker i högre musikutbildning (Östersjö/Luleå; Holmgren/Umeå; Unander-Scharin/Luleå).² En analys av studentarbeten på grundläggande och avancerad nivå vid Musikhögskolan i Piteå kombineras med studerandeintervjuer och relateras till befintlig forskning. I slutdiskussionen lyfts tre områden fram: konstnärlig forskning med reflekterande metoder möjliggör mer studentcentrerade former av utbildning och lärande; praktik och metoder utvecklade inom konstnärlig forskning har potential att öka förutsättningarna för livslångt lärande; experimenterande i konstnärligt forskningslaboratorium har potential att utveckla högre musikutbildning.

Experimenterande som en lärandemodell med utgångspunkt i utvecklandet av melodiskt-ackordiskt spel på elbas är temat i det följande kapitlet (Pizzol/Aveiro, Portugal). Växelspel mellan perception och agerande har en central roll i den metod

¹ Observera att alla svenska termer är recensentens egna.

² "Luleå" avser Musikhögskolan i Piteå vid Luleå tekniska universitet.

Recensioner

som presenteras. I princip innebär den att upptäckandet av nya möjligheter hos instrumentet leder till nya handlingar, som i sin tur leder till nya upptäckter osv. En systematik byggs upp och mynnar ut i kreativ tillämpning. Författaren ser metoden som ett alternativ till lärande genom repetition av skalor och menar att den kan prövas för utveckling av okonventionella tekniker även på andra musikinstrument.

Därpå behandlas hur en musikers personliga uttryck eller ”röst” kan förändras genom transkription av etablerade förebilders solospel med påföljande övning, i detta fall på diatoniskt munspel i blues- och countrymusik (Bäckman/Luleå). Författarens egen konstnärliga praktik prövas som undervisningsmetod med fokus på de utmaningar studenter ställs inför när de utvecklar sin egen framförandestil.

Den första delens avslutas med en rapport från en pedagogisk åtgärd i Portugal (Dalagna, Correia/Aveiro; Foletto/Lisbon; Papageorgi/Nicosia). Utanför de traditionellt konservatorieinriktade studieplanerna genomfördes en kurs i form av en övningsskola för experimenterande med modeller för projektbaserat och studentcentrerat lärande baserade på konstnärliga forskningspraktiker. I en intervju med de studerande lyfts olika positiva effekter fram: balans mellan tradition och kreativitet, nya perspektiv och ökat medvetande om kritiskt och kreativt tänkande.

Del 2 fokuserar på *nya sätt att undervisa interpretation och framförande*. Fyra fallstudier ger exempel på hur studerande kan förhålla sig till sin självförståelse och hur de kan utveckla sin konstnärliga ”röst”. Det första kapitlet syftar till att återförena pedagogik, improvisation och komposition (Scholl/London). Med utgångspunkt i Bachs Goldbergvariationer utvecklas en metod för att spela nya kontrapunktiska stämmor. Resultatet blir ett slags syntes mellan teori och analys samt mellan improvisation och komposition med förkroppsligad kunskap i centrum.

I det följande kapitlet behandlas en metod för lärande i grupp med en kollektiv dimension där alla deltagare – inklusive lärarna – relaterar till varandras ambitioner (Thompson-Bell/UK). Metoden innehåller: enskild students presentation, student formulerar sina utmaningar som frågor, medstudenter ställer neutrala frågor och ger i förekommande fall synpunkter.

Den tredje fallstudien rör notbaserat lärande och improvisation (Kharatyan). Med utgångspunkt i komponerad musik och improvisation i folk- och jazzmusik genomförs experiment med studenter i syfte att överbrygga gapet mellan verktrogenhet och improvisation. Slutsatsen är att införandet av ett improvisationstänkande i studenters utbildning stimulerar deras förmåga att betrakta notbilden ”som en karta” och upptäcka musiken bakom den.

Interkulturellt musicerande är temat för det avslutande kapitlet, som fokuserar på reflekterande praktiker i en kurs för Klezmer-ensemble (Fay, Mawson, Palacios/Manchester). Kursen betraktas inte som en mötesplats för två statiska musikkulturer, utan snarare som ett utrymme för att skapa transmusikalitet. Deltagarna får reflektera över sina erfarenheter enligt en ram för skriftlig reflektion med preciserade teman som utgår från de framförandesituationer de upplevt. Kursen ingår nu i ett kluster av liknande moduler med inriktning på framföranden i annan musik än västerländsk klassisk.

Den tredje delen av boken handlar om *utmaningar och möjligheter för musikerutbildning i samhället*. I det inledande kapitlet undersöks hur djupinläring i musik kan förstås och främjas (Furnes/Norge). Med djupinläring avses här förmåga att förstå begrepp, upptäcka samband och tillämpa kunskap i nya situationer. Efter en diskussion om musikalisk kunskap, mening och estetisk upplevelse dras slutsatsen att inlärd och i stunden upplevda faktorer samverkar i en helhet. Utifrån detta argumenterar författaren för konceptuellt och förkroppsligat lärande och för kommunikation i form av metaforer; ett skifte i högre musikutbildning från kunskapsmängd till kunskapsstruktur ger förbättrade förutsättningar för ett livslångt lärande.

De studerandes framtida förhållande till samhället är i fokus i det följande kapitlet där svar söks på frågorna hur kursplaner kan stärkas för att stödja studenter i deras musikerkarriärer och hur de studerandes musikaliska tänkande kan vidgas så att de kan bidra till samhället (Eidsaa, Kharatyan/Agder). Intervjuer med representanter för studerande, utbildning och fonder kombineras med feedback från studerande som deltagit i ett kreativt musikprojekt. De studerandes utbildning anses vara för smal i förhållande till det yrkesliv som väntar dem och därför betonas vikten av att introducera dem till tvärdisciplinära praktiker och kritiskt tänkande. Närmare samarbete och löpande dialog mellan studerande, lärare, företrädare för kulturområdet och representanter för organisationer i samhället är centralt för en fullständigare lärandekontext.

Temat för nästa kapitel är en tio dagars etnokurs, med rötter i *Ethno Sweden* som startade på 1990-talet (Gibson/York). Studerande med olika kulturell bakgrund samlas, spelar tillsammans och lär sig av varandra. För dem är det främst en möjlighet att lära sig ny musik. Samtidigt som interkulturellt musicerande kan vara en startpunkt för interkulturell förståelse visar sig detta inte nödvändigtvis leda till djupare interkulturell kompetens. Det framkom också kritik mot vad som upplevdes som en eurocentrisk utgångspunkt. Författaren argumenterar för att interkulturella musikprogram kan utveckla studenters interkulturella kompetens, särskilt när det gäller musiktraderande, men att kritisk reflektion måste ingå.

Det avslutande kapitlet handlar om hur kunskaper för anställningsbarhet kan inkluderas i kursplaner och utbildningsplaner (Minors/York). Arbetet utgår från revision av två moduler: en på grundutbildningsnivå där musikaliskt framförande adderas till en analytisk modul och en på avancerad nivå där reflekterande över individens personliga framförandesätt införs. I tabeller sammanfattas vilka förändringar som gjorts avseende namn, lärandemål och examination i syfte att precisera hur målen kan uppnås med metoder som kräver en inkluderande syn på undervisning och lärande som rimmar med begreppet "musicking". I lärandeprocessen måste varje student utveckla ett kritiskt medvetande om sitt huvudämne, en förståelse av styrkor och svagheter i den egna skickligheten och en plan för att vidareutveckla sin kompetens.

I sin sammanfattning betonar redaktörerna vikten av erfarenhetsbaserat lärande, då erfarenheter kombineras med reflekterande, kritisk analys och helhetssyn. De menar att lärare måste reflektera över och anpassa sin undervisning så att den blir inkluderande och de studerande blir medarbetare i kunskapsutvecklingen. Vidare innebär lärande baserat på konstnärlig forskning inte bara att införa ett forskningsperspektiv i

Recensioner

utbildningen, utan öppnar också upp möjligheter att skapa mera individualiserade studieplaner till de skilda vägar de studerande utvecklar. Det är nödvändigt att sätta konstnärlig forskningspraktik i centrum för omprövningen av undervisning och lärande i musikframförande inom den högre musikutbildningen.

I princip är det del 1 och 3 som innehåller de analytiska texterna medan de flesta deskriptiva framställningarna finns i del 2. En viss ojämnhet förklaras av att konstnärlig forskarutbildning har funnits olika länge i de berörda länderna och att musikerutbildningen har kommit olika långt i sin förändring. Å andra sidan binds alla texter samman av de övergripande målen med REACT-partnerskapet.

Möjligen hade man önskat fler kopplingar till tidigare högre musikutbildning. Det gäller vad som gjorts avseende musikerroller och anställningsbarhet sedan 1990-talet (åtminstone) och likaså banden till genomförda utbildningsprojekt som ibland kan vara förvillande lika de som beskrivs här. En av författarna påpekar att hans sätt att arbeta inte är unikt bland lärarkollegorna, men att nyttan med det växer då det formaliseras i ett forskningsprojekt (Bäckman, s. 104). Detta är en viktig iakttagelse eftersom de deskriptiva texterna i antologin skiljer sig från tidigare projektbeskrivningar just i det avseendet att de är vetenskapligt informerade.

Frågan om hur forskningsperspektivet skulle integreras i högre musikutbildning lämnas öppen och ligger egentligen utanför ramen för denna skrift. I och för sig är varje kapitel ett exempel på hur disputerade lärare verkar i högre musikutbildning och bidrar till förändring. I ett kapitel påpekas behovet att utreda hur konstnärlig forskning kan interagera med konservatoriemodellen och hur lärare på instrument kan medverka (Dalagnas m.fl., s. 128).

Sammantaget är *Teaching music performance in higher education* en viktig bok. Texterna och de rika referenserna till publikationer inom konstnärlig forskning visar att det har skett - och sker - en kunskapsutveckling inom området. Dess potential att bidra till pedagogisk utveckling inom högre musikutbildning är tydligt demonstrerad.

Bokens konsekventa utbildningsideologiska hållning är också en styrka. Med den mängd begrepp och teoribildningar som tas upp, förklaras och används (och listas i ett index) är den självskrivna för forskare och forskarstuderande inom konstnärlig forskning i musik, men även i musikpedagogik. Boken är lika självklar för ledare, utbildningsplanerare och lärare vid musikhögskolor och har potential att få betydelse för den högre musikutbildningen.

Håkan Lundström